

D · N
6/6 1947

Nazism och kommunism

Den nazistiska läran är oklar på gränsen till meningslöshet, och icke utan skäl kunde Hitlers maktövertagande betecknas som en nihilismens revolution. De målsättningar som skymtar i frasernas dunkel är alltigenom motbudande. Man har velat upprätta en på samma gång raslig och social hierarki, inriktad på att göra de enskilda människorna till redskap i statens hand, den totala, av tvång och propaganda framkallade lydaktigheten har framställts som den främsta av alla dygder. En av åskådningens vetenskapligt utbildade teoretiker, Carl Schmitt, kunde under Hitlerregimens glansdagar förklara att idealet vore "fullständig artlikhet mellan ledare och följe", ledarens tankar och handlingar skulle nästan automatiskt efterterapas av de ledda. Intet är liberalismens tro på den enskildes värdighet och frihet mera främmande.

Den kommunistiska läran ställer helt andra mål. Det yttersta syftet säges vara att frigöra individen, att ger om välstånd och andlig odling ge alla människor möjlighet till en självständig och fri utveckling. Maktkoncentrationen hos staten genom en proletariats diktatur betecknades vid segern i Ryssland för trettio år sedan som ett kort provisorium, en inkörsport till frihetens

sanna rike. Staten skulle, enligt Engels' ord, "dö bort", och det bleve därmed möjligt för människorna att bilda den fria gemenskap mot vilken historien syftade. Dessa målsättningar var, liksom socialdemokratins, hämtade från liberalismen; vad Marx förkunnade var en speciell taktik för att förverkliga extremit liberala idéer.

I praktiken har såväl nazism som kommunism blivit liberalismens och demokratins fiender. Det är likheterna dessa båda rörelser emellan, icke olikheterna som blivit avgörande. Medlet har varit detsamma: diktaturen, den fullständiga undertryckningen av medborgerlig frihet, den genom hårdhet och masspåverkan säkrade lydnaden. Drömmen om statens avskaffande har förtonat ur kommunismens ideologi, diktaturen har rättfärdigats som permanent statsform, som der sanna demokratin. Den från Hegel och Marx hämtade mystik med vilken båda rörelserna arbetar är i grunden densamma: härskaren eller det härskande partiet påstås personifiera folket, och statsapparaten kan därför i folkets namn användas till att slå ned alla motspänstiga, vare sig de utgör en minoritet eller en majoritet. Quisling kunde i Norge, Kuusinen i Finland presenteras som den "verkliga" företrädaren för det av Tyskland, respektive Ryssland, angripna folket, de var i själva verket detta folk alldeles oberoende av att folkets massa avskydde och bekämpade dem. Till och med de båda riktningarnas framgångar har vunnits under liknande omständigheter: kärnan har varit en grupp deklarerade småborgare — för att begagna Marx terminologi — vilka

under svåra kriser vunnit ett betydande folkligt stöd genom att kräva populära förändringar, utan djupare sammanhang med rörelsens ideologi.

Slående är likheten i taktik vid försöken att vinna inflytande och makt i demokratiska stater. Alla anledningar till missnöje utnyttjas, programmen ändras smidigt för att vinna röster, åt skilda folkgrupper erbjuds oförenliga fördelar; man kan lova vad som helst, ty om segern väl vinnes, kommer polisen att tillse att ingen begär uppfyllelse av löftena. De demokratiska institutionerna förhånas samtidigt som de möjligheter de erbjuder begagnas till det yttersta; själva ordet demokrati används i dubbla betydelse, så att man kan spela demokrat och samtidigt verka för folkstyrelsens undergrävande. I fråga om den medborgerliga friheten tillämpas samma tankegång som den liberala katoliken Montalembert för hundra år sedan tillskrev sina reaktionära trosbröder inom kyrkan: "När jag är svagare, ber jag om frihet, därför att den är er princip. Men när jag är starkare, tar jag den ifrån er, därför att den inte är min princip."

Orsaken till att kommunismen blivit ett slags röd nazism — trots skillnaden i ideologiska utgångspunkter — kan uttryckas på så sätt att medlen helt kommit att ställa målen i skuggan. Det går icke att under lång tid föra en hård, diktatorisk, frihetsfientlig politik i tanke att en gång i framtiden förverkliga mildhetens, människovärdets och frihetens ideal. Det handlingssätt som ursprungligen uppfattas som tillfällig taktik blir vana och karaktär. Människorna formas efter den politik som faktiskt förs, icke efter de utopier som inspirerat den. Ledstjärnorna slocknar; kvar står den absoluta makten hos ett fåtal, med dess förmåga att förstöra både styrande och styrda. Så har kommunismen blivit en fallen ängel bland de politiska riktningarna; åskådningen bär ännu spår av det himmelska ursprunget, men handlingen och sinne-
laget präglas av mörker och reaktion.